

Procés per a l'Acord de ciutat per l'Educació 2030

Planificació de l'oferta i parc públic
d'equipaments educatius (3-16)

Xavier Bonal (UAB)

Proposta final

Introducció

La planificació de l'oferta educativa a Barcelona està condicionada per tres grans factors: primer, la davallada demogràfica projectada per a als propers anys, agreujada per la pandèmia, que ha aturat l'arribada de població estrangera, ha induït la mobilitat de la ciutat cap a zones menys poblades i, previsiblement, reduirà la natalitat com a resultat de la crisi econòmica.

Segon, la geografia actual de l'oferta escolar, amb una elevada oferta de places concertades als districtes de més renda, mentre que l'oferta pública és superior en els barris perifèrics i en determinats territoris de classe mitjana. A més, les zones educatives amb més concentració d'escoles concertades (fonamentalment, a Sarrià-Sant Gervasi), presenten un excés d'oferta elevat, amb alguna zona educativa amb més de 500 places de P3 al curs 2020-21 per sobre de l'alumnat resident a escolaritzar segons el padró d'habitants. En canvi, altres zones de la ciutat, malgrat la davallada demogràfica, pateixen encara un dèficit d'oferta de places.

En tercer lloc, els darrers anys s'ha produït una tendència a l'alça de la demanda d'escola pública, especialment a P3, com a resultat d'un canvi progressiu en les preferències de les famílies, incloent la creixent escolarització d'un alumnat usuari d'escola pública -especialment el d'origen immigrant-, i de l'impuls recent de l'escola pública, tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu. Això no obstant, el pes de l'escola pública de P3 a 4rt d'ESO a Barcelona és encara minoritari, del 44%, lluny del 72% de la resta de Catalunya i del 80% del conjunt de la Unió Europea.

Sobre la base d'aquestes condicions inicials, la planificació de places escolars de la propera dècada ha d'aprofundir en els principis que l'han orientat durant els darrers anys: tendir a un major equilibri entre oferta i necessitats de places en cada zona educativa de la ciutat; potenciar l'escolarització de proximitat respecte el domicili dels alumnes; l'equivalència de qualitat entre les diferents opcions d'escolarització; i la garantia de continuïtat educativa en cada territori, especialment en el pas de primària a secundària.

D'altra banda, no tots els equipaments escolars actuals estan en les mateixes condicions de prestacions tècniques i de funcionament, i alguns presenten dèficits manifestos. Les inversions en els equipaments existents han d'aconseguir pal·liar aquestes mancances perquè tots els centres educatius de la ciutat assoleixin un nivell prestacions tècniques i funcional òptimes i homogènies, i alhora, tendir vers una orientació estratègica per reforçar la funció dels equipaments educatius com a entorns de benestar i aprenentatge.

Proposta de fites per al 2030

1. Per al 2030, el 90% del nou alumnat (P3 i 1er d'ESO) s'escolaritzarà en un centre educatiu de proximitat.

La proximitat és un valor central de la planificació educativa a la ciutat, que cal reforçar de cara al 2030. La proximitat reforça els llaços comunitaris i les sinergies per garantir la participació de les famílies i dels diversos agents socials en el procés educatiu.

Així mateix, estudis recents evidencien que una major escolarització de proximitat té la capacitat de reduir notablement la segregació escolar a la ciutat. Alhora, la proximitat facilita l'optimització d'equipaments i serveis educatius compartits. La lògica de la proximitat ha de ser també una lògica de territorialització, segons la qual els barris o les zones esdevenen unitats claus de programació d'oferta, per davant fins i tot dels mateixos centres escolars.

L'aposta per la proximitat educativa s'incardina amb la tendència vers "la ciutat dels 15 minuts", una organització urbana que limiti l'impacte ambiental en reduir significativament la necessitat de desplaçaments; fomenti la qualitat de vida i permeti als ciutadans satisfer les seves necessitats essencials prop de casa, incloent una major autonomia dels infants i adolescents per anar i tornar d'escola, i promogui la identificació i la satisfacció amb el seu barri, en el marc d'una ciutat més policèntrica i composta per barris multifuncionals.

En l'àmbit educatiu, l'aposta per la proximitat requereix tant una oferta de places equilibrada amb les necessitats d'escolarització de cada barri, com una equivalència de qualitat, real i percebuda, entre centres educatius que indueixi la preferència per centres propers.

Fita 2030: El 90 % del nou alumnat de P3 s'escolaritzarà en un centre educatiu de la zona educativa en què resideix (actualment és del 83%).

Fita 2030: Tots els centres educatius tindran una demanda de, com a mínim, el 75% de la seva oferta.

- Planificar les necessitats d'escolarització 2021-2030, desenvolupar oferta on hi ha dèficits respecte necessitats, i valorar les implicacions sobre la política de concerts i sobre l'obertura i tancament de centres i línies.
- Desplegar el procediment d'admissió d'alumnat d'acord amb els criteris que fixa el nou Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya), incloent l'establiment de zones educatives que garanteixin l'equitat en el nombre mínim i màxim d'opcions d'elecció i promoguin l'heterogeneïtat social en la composició de l'alumnat dels centres educatius. Concretament, el nou decret estableix que les zones educatives s'hauran de delimitar, entre d'altres criteris, d'acord amb el criteri de garantia d'heterogeneïtat en la composició social de la zona; suficiència de l'oferta de llocs escolars per atendre les necessitats d'escolarització; promoció d'una escolarització de proximitat; equilibri entre la composició social de la zona i la dels centres que la integren, i garantia de pluralitat educativa, vetllant perquè les zones incloguin oferta pública i privada si existeixen ambdues titularitats a la zona.
- Continuar desenvolupant plans i projectes que, de forma sistèmica, contribueixin potenciar la qualitat i a una major equivalència entre tots els centres educatius de la ciutat, i a promoure l'intercanvi i la col·laboració entre els centres d'una mateixa zona

educativa, enlloc de la competència. Aquests plans poden incloure millores en el manteniment i infraestructures dels centres, la promoció de la reflexió i innovació pedagògica, el suport en les campanyes de preinscripció i el suport en l'articulació de la seva dimensió comunitària.

- Desenvolupar i assajar estratègies d'atracció de la demanda en centres en què és molt baixa, incloent accions de comunicació i d'acompanyament al procés de preinscripció.
- Potenciar els centres molt segregats i/o amb molt baixa demanda, en què els canvis en el projecte pedagògic, l'aplicació de mesures relacionades amb la gestió de l'escolarització, o les noves estratègies de comunicació s'hagin mostrat insuficients. En aquests centres es requereixen propostes integrals de transformació de l'oferta per tal de reequilibrar-ne la composició que, amb la complicitat dels centres i de tota la comunitat educativa, poden incloure el tancament i obertura de centres, els tancaments progressius, les fusions entre centres, o la creació d'instituts-escola, entre altres fórmules de redisseny de l'oferta. En els darrers cursos, s'han potenciat vuit processos de transformació d'aquest tipus a la ciutat

2. Per al 2030, convergir amb la proporció d'oferta pública del conjunt de Catalunya.

Barcelona constitueix una anomalia pel dèficit d'escola pública, ja que tan sols 4 de cada 10 alumnes estan escolaritzats a la pública (entre els 3 i els 16 anys) quan al conjunt de Catalunya en són 7 de cada 10, i a la UE 8 de cada 10.

Aquest dèficit històric s'ha anat reduint en els darrers anys fruit d'un conjunt de polítiques de desenvolupament de l'oferta i la qualitat de l'escola pública: des del 2009 s'ha incrementat 9 punts la matrícula en escola pública a P3, que ha passat del 43% al 55% el curs 2021-22. Això ha inclòs la creació, des de 2015, de 10 escoles, 8 instituts, 12 instituts escola, mentre que 3 escoles i 4 instituts han incrementat la seva oferta estructural. S'han incorporat 5 centres concertats a la xarxa pública, en aquelles zones amb més dèficit de places.

Fita 2030: Aconseguir que un mínim del 60 % dels infants, de segon cicle d'educació infantil a l'ESO, estiguin matriculats en centres educatius de titularitat pública.

Fita 2030: Aconseguir que cap zona educativa estigui més de 25 punts percentuals per sota de la mitjana de la ciutat.

- Planificar les necessitats d'escolarització 2021-2030 i desenvolupar un pla d'inversions per zones educatives, que incrementi l'oferta pública on n'hi ha més dèficit respecte necessitats.
- Tendir vers una oferta pública de places que atenyi el 60% de les necessitats d'escolarització en cada zona educativa.
- Continuar desenvolupant la incorporació de centres concertats a la xarxa pública de la ciutat, en aquelles zones amb major dèficit d'oferta pública, atès que en un escenari de davallada demogràfica té més sentit reconvertir recursos existents que no pas crear-ne de nous.
- Estimular la demanda de centres públics, amb plans i projectes que, de forma sistèmica, contribueixin a potenciar la qualitat i a una major equivalència entre tots els centres educatius de la ciutat.

3. Per al 2030, l'oferta de cada zona educativa estarà ajustada a les necessitats, amb mecanismes àgils i flexibles per adaptar-se als canvis.

L'aposta per l'escola pública de proximitat, implica planificar l'oferta escolar sobre la base de les necessitats d'escolarització en cada zona educativa, d'una banda cobrint els dèficits

d'oferta, i de l'altra evitant els factors generadors d'excés d'oferta que perjudiquin l'escolarització equilibrada d'alumnat, d'acord amb les directrius del Decret d'admissió d'alumnes.

Igualment, la dinàmica demogràfica i econòmica canviant, tant de la ciutat com de cadascun dels seus barris, obliga a reforçar la capacitat de resposta del sistema per mantenir l'equilibri entre oferta i necessitats d'escolarització. Això implica establir un nou sistema de gestió i implantació de centres, àgil, flexible i versàtil (en la mesura que el model d'equipament actuals no sempre pot donar resposta a les necessitats canviant d'escolarització, ja que actualment es requereixen un mínim de 4 anys per posar en marxa un nou centre), i amb capacitat de resposta tècnica per implantar centres en qualsevol barri de la ciutat on n'hi hagi necessitat.

En tercer lloc, l'equilibri entre oferta i demanda d'escolarització ha d'abastar tant primària com la secundària obligatòria. En aquest sentit, el repte és reforçar i garantir la continuïtat escolar entre centres adscrits de la pròpia zona educativa.

Fita 2030: Aconseguir que les zones educatives no presentin sobreoferta de llocs escolars, i que en aquelles zones amb un excés d'oferta estructural, no superi al 10% de les necessitats d'escolarització.

Fita 2030: Assolir la suficiència de l'oferta de llocs escolars per atendre les necessitats d'escolarització a totes les zones educatives.

Fita 2030: Assegurar la continuïtat de places i la continuïtat pedagògica en el pas de primària a secundària en cada zona educativa en un mínim del 90% de l'alumnat.

- Projectar les necessitats d'escolarització 2021-2030 i, sobre aquesta base, planificar la política de concerts i d'obertura i tancament de centres educatius i línies.
 - Utilitzar les mecanismes de tancament i/o obertura de grups o centres segons les necessitats d'escolarització dels infants residents, i no com a reacció a la demanda, i aplicar el criteri d'eliminació d'excés d'oferta fixat pel nou decret d'admissió d'alumnes.
 - Acompanyar adequadament el procés de transició quan escaigui tancar línies o centres educatius per motiu de la davallada demogràfica i de l'aplicació de la línia estratègica anterior.
 - Utilitzar de forma flexible la política de ràtios, si escau, com a instrument de regulació de l'excés d'oferta.
 - Flexibilitzar els paràmetres tècnics i normatives d'implantació de nous equipaments educatius a la ciutat.
 - Consolidar i desenvolupar els sistemes d'oferta educativa flexibles i de tramitació reduïda, incloent construccions modulars prefabricades i/o preindustrials com a sistema constructiu (que es poden ampliar, reduir o mantenir segons les necessitats), els usos compartits amb altres equipaments i la reconversió d'altres edificacions i equipaments en centres educatius.
 - Aprovar un pla de reconversió d'equipaments educatius en altres usos públics.
 - Consolidar el model d'unitats de referència com a unitats clau de programació de l'oferta escolar i de garantia de continuïtat pedagògica.
- 4. Per al 2030, tots els equipaments educatius de la ciutat estaran en condicions tècniques i de funcionament adequades a criteris pedagògics, de sostenibilitat i de verd urbà**

Els equipaments escolars actuals estan en condicions de prestacions tècniques i de funcionament diverses. Aquesta desigualtat soscava l'equivalència de qualitat entre centres, i afavoreix les preferències de les famílies vers els centres que compten amb equipaments amb major qualitat tècnica, estètica i funcional.

El finançament de la reforma, arranament i millora dels centres educatius d'infantil i primària (i del 50% dels instituts-escola) és responsabilitat municipal.

Les inversions en els equipaments per als propers anys tenen el repte de pal·liar aquestes mancances i que tots els centres educatius de la ciutat assoleixin un nivell de prestacions tècniques i funcionals òptimes i homogènies.

Alhora, les inversions no només han de solucionar dèficits dels equipaments, sinó, cada cop més, estructurar-se en programes d'actuació estratègica de millora dels equipaments educatius com a entorns de benestar i aprenentatge. Aquests programes pretenen impulsar la vessant arquitectònica dels equipaments perquè els espais estiguin pensats, dissenyats, construïts i equipats al servei dels projectes pedagògics. (el "tercer professor") i esdevinguin una part fonamental en els processos de la transformació educativa.

En els darrers anys, el CEB ja ha desenvolupat diversos programes en aquest sentit:

- El Pla de patis: transformar els patis per fer-los més naturalitzats, coeducatius i comunitaris, en un procés de cocreació amb les comunitats educatives.
- El Pla de renovació del mobiliari per crear ambients de benestar i aprenentatges amb una visió d'innovació pedagògica des d'infantil a l'ESO.
- Pla de transició energètica per promoure l'eficiència energètica, el confort tèrmic i la qualitat de l'aire dels espais d'aprenentatge, la generació i consum d'energia verda (implantació de plaques fotovoltaïques de consum preferent del centre), incloent la rehabilitació de façanes i cobertes.
- Pla de menjadors i cuines per actualitzar els espais alimentaris de les escoles i habilitar espais de menjador amb càtering a instituts de secundària.
- Pla de pintures i revestiments, per renovar periòdicament la pintura del centre (com a mínim cada 8 anys en cada centre) i dignificar els espais interiors, generant uns espais amb una sensació d'amplitud, serenitat i lluminositat dels espais, per fer-los més motivadors per l'aprenentatge.

De forma creixent, els equipaments educatius han de comptar també amb espais i instal·lacions, com ara biblioteques, sales d'actes, auditoris, patis o pistes esportives obertes a l'ús comunitari, incloent l'ús per d'altres centres educatius propers.

Fita 2030: Totes les zones educatives de la ciutat compten amb equipaments educatius equivalents, amb prestacions tècniques i funcionals homogènies establertes en el "Llibre blanc dels equipaments educatius de la ciutat".

Fita 2030: Assolir les fites dels Programes d'Actuació Estratègica (PAE): Pla de Patis, Pla de renovació del mobiliari, Pla de transició energètica; Pla de menjadors i cuines i Pla de pintures i revestiments.

Fita 2030: Aprofitar la davallada demogràfica per incrementar la inversió educativa per alumne i apropar-la als estàndards europeus.

- Actualitzar de forma periòdica el Pla director de conservació i millora dels centres escolars iniciat el 2015, incloent una auditoria sobre les necessitats d'actualització i els dèficits dels equipaments educatius de la ciutat.

- Elaborar el “Llibre Blanc de criteris per al disseny i construcció dels centres educatius de la ciutat”, que defineixi criteris homogenis i equitatius per a qualsevol tipologia d’actuació, sigui d’obra nova, gran actuació, obres de millora i/o manteniment als centres educatius.
- Planificar i desenvolupar, si escau, els nous possibles programes d’actuació estratègica que es requereixin, en cada moment, per a la millora dels equipaments educatius.
- Reforçar la polivalència i la funció comunitària dels equipaments educatius, per facilitar el seu paper dinamitzador de l’educació i la cultura dels barris de la ciutat, compartint amb la comunitat biblioteques, sales d’actes, espais esportius, etc.
- Desenvolupar un pla d’usos d’equipaments compartits entre centres de proximitat.
- Conservar adequadament les escoles i instituts històrics de Barcelona (creats abans de 1939) i promoure un aprofitament pedagògic del seu valor històric i patrimonial.